

O‘ZBEK VA INGLIZ BADIY DISKURSIDA “QO‘RQUV” KONSEPTINING LINGVOKOGNITIV TASNIFI

Jabborova Gulhayo Faxriddinovna

Toshkent ijtimoiy innovatsiya universiteti o‘qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11672659>

Annotatsiya. Ushbu maqola "qo'rquv" hissiy tushunchasi bilan bog'liq ingliz va ukrain frazeologik birliklarini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada ushbu frazeologik birliklarning namunasi keltirilgan, ularni taqqoslash va tanlangan frazeologik birliklardagi "qo'rquv" tushunchasining ichki shakli tahlil qilinadi. Adabiy asarlarni qiyosiy tahlil qilish orqali biz qo'rquvni ifodalash uchun ishlatiladigan asosiy kontseptual metafora va metonimiyalarni aniqlaymiz, ularning madaniy va lingvistik ta'sirini o'rganamiz.

Kalit so'zlar: his-tuyg'ular, "qo'rquv" tushunchasi, o'zbek tili, madaniy ta'sir, frazeologik birliklar, ingliz tili, badiiy nutq.

LINGUOCOGNITIVE CLASSIFICATION OF THE CONCEPT OF "FEAR" IN UZBEK AND ENGLISH ARTISTIC DISCOURSE

Abstract. This article is devoted to the study of English and Ukrainian phraseological units related to the emotional concept of "fear". The article presents an example of these phraseological units, compares them and analyzes the internal form of the concept of "fear" in selected phraseological units. Through a comparative analysis of literary works, we identify the main conceptual metaphors and metonymies used to express fear, and study their cultural and linguistic influence.

Key words: emotions, the concept of "fear", Uzbek language, cultural influence, phraseological units, English language, artistic speech.

ЛИНГВОКОГНИТИВНАЯ КЛАССИФИКАЦИЯ КОНЦЕПТА «СТРАХ» В УЗБЕКСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация. Данная статья посвящена изучению английских и украинских фразеологизмов, связанных с эмоциональным концептом «страх». В статье приводится пример этих фразеологизмов, проводится их сравнение и анализируется внутренняя форма концепта «страх» в избранных фразеологизмах. Путем сравнительного анализа литературных произведений мы выявляем основные концептуальные метафоры и метонимии, используемые для выражения страха, и изучаем их культурное и языковое влияние.

Ключевые слова: эмоции, концепт «страх», узбекский язык, культурное влияние, фразеологизмы, английский язык, художественная речь.

Kirish. Qo‘rquv — insondagi ruhiy holatlardan biri narsa va hodisalarning asl mohiyati, ko‘rinishi to‘g‘risida aniq tasavvurning yo‘qligi tufayli bezovtalanish, hadiksirash, tashvishlanish kechinmalarining yuzaga keli-shi. Qo‘rquv ko‘pincha odamlarda yurak uri-shining ortishi, badanning ter bilan qoplanishida o‘z ifodasini topadi. Qo‘rquv insonlarda tasodifiy, favquloddagi vaziyatlarda, nevrotik holatlarda, ruhiy shikastlanishda uchrab turadi. Qo‘rquvdan odam o‘zini noxush, noqulay his etsa-da, lekin ko‘pincha o‘zini o‘zi nazorat qila olmaydi. Ongsizlikning onglilikdan ustunligi shunday holatni keltirib chiqaradi.

Bilish va tafakkur jarayonlarining inson hayotining hissiy sohasi bilan aloqasi aniq va shubhasizdir. Bilim va hissiyotlar tilda og'zaki shaklda ifodalanadi va nutq va fikrlash jarayonlarini tahlil qilish uchun asos bo'ladi. Tuyg'ular inson hayotining muhim tarkibiy qismidir; ular lingvistik vositalar yordamida nominatsiya va muloqot jarayonlariga ta'sir qiluvchi ong sohasidir. Shaxsning kognitiv faoliyati jarayonida his-tuyg'ularning faol ishtiroki hissiy soha va til tizimi o'rtasida ajralmas bog'liqlikni yaratadi, chunki ong ob'ektiv voqelik tasvirlarini ularni qabul qiluvchining subyektiv-emotsional munosabati bilan birga aks ettiradi¹. Odamlar ob'ektiv voqelik hodisalarini tahlil qilish va baholashga qodir hissiy mavjudotdir va faqat til tadqiqotchilarga shaxsning bevosita kuzatilmaydigan ichki dunyosini o'rganish imkoniyatini beradi. Tuyg'ularni og'zaki va og'zaki bo'lmagan vositalar bilan ifodalash mumkin. Tuyg'ularning og'zaki bo'lmagan ifodalari juda aniq bo'lishi mumkin, ammo og'zaki vositalardan foydalanmasdan ularni aniq etkazish deyarli mumkin emas. Shunday qilib, inson hayotining hissiy jihatini tushuntirishda hissiyotlarni ifodalash uchun ishlatiladigan lingvistik vositalar muhim rol o'ynaydi.

Tahlil va natijalar. Zamonaviy ingliz tilidagi dunyoqarashda "qo'rquv" hissiy tushunchasi eng ko'p qo'llaniladigan tushunchalardan biridir. Qo'rquv - o'zini saqlash instinktini aks ettiruvchi va inson hayotida etakchi rol o'ynaydigan universal asosiy tuyg'u. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, qo'rquv tuyg'usi shaxsni ichkaridan yo'q qilishi, uni ba'zi xavfli yoki qo'rqinchli vaziyatlarda o'z qoldirishi, shuningdek, shaxsning ichki kuchlarini safarbar qilish, ob'ektiv ravishda salbiy omillarga javob berish qobiliyatini rag'batlantirishi mumkin. haqiqat.

Hissiy hayajon cho'qqisida bo'lgan shaxs muammoni hal qilish yo'llarini qidiradi, chunki qo'rquv uning idroki va talqini tabiatiga ta'sir qiladigan tarzda haqiqatni buzadi. Bundan tashqari, qiyin ahvolda bo'lgan odam o'zini nochorlik va tashvish holatidan xalos qilishni va tahdid qiluvchi omilning ta'sirini imkon qadar tezroq kamaytirishni xohlaydi.

Qo'rquv tashqi (uning sababi har qanday tashqi omil bo'lishi mumkin va shaxs unga ta'sir qila olmaydi, masalan, tabiiy ofat) yoki ichki (u shaxsning o'z fikrlari natijasida paydo bo'ladi, masalan, qorong'ulikdan qo'rqish). Qo'rquvni me'yorlarga ko'ra ham tasniflash mumkin. Qo'rquv normal (odam qo'rquvni biladi va uni boshqara oladi) yoki patologik (qo'rquv tan olinmaydi yoki boshqarilmaydi va obsesif g'oyaga aylanadi) bo'lishi mumkin. Qo'rquvni davomiylilik mezonini bo'yicha tasniflashda qo'rquvni qisqa muddatli holat ("qo'rquv" deb atash mumkin) va barqaror xarakter xususiyati ("qo'rquv" yoki "qo'rquqlik" deb ataladi) sifatida ajratish mumkin. Intensivlik mezonini bo'yicha qo'rquv qo'rquvdan vahima va dahshatga qadar farq qilishi mumkin. Bundan tashqari, qo'rquv tahdid paytida darhol paydo bo'lishi yoki sodir bo'lgan voqea natijasida paydo bo'lishi mumkin. Qo'rquvni tasniflashning ko'plab mezonlari ushbu kontseptsioning xilma-xilligini ta'kidlaydi. Frazeologik birliklarning ma'nosi atrofda voqelikni qayta ko'rib chiqish natijasidir (Kunin, 1996)².

Ko'pincha ruh, yurak, qo'rquv, sog'inish, qayg'u tushunchalari va axloqiy va hissiy holatlar bilan bog'liq bo'lgan tushunchalarning boshqa konfiguratsiyasi tushunchalar sohasini o'rganishda markaziy o'rinni egallaydi. Qo'rquv, shubhasiz, atrofda voqelikning eng asosiy

¹https://www.researchgate.net/publication/338592981_The_verbalization_of_the_concept_of_fear_in_English_and_Ukrainian_phraseological_units

²https://www.researchgate.net/publication/338592981_The_verbalization_of_the_concept_of_fear_in_English_and_Ukrainian_phraseological_units

tushunchalaridan biridir³. Ba'zi tilshunoslar qo'rquvning bir necha turlarini ajratib ko'rsatishadi, jumladan, tilshunos A. Vejbitskaya "qo'rquv" ni "g'azab", "qayg'u" va "qoniqish" bilan birga insonning to'rtta asosiy hissiyotlaridan biri deb hisoblaydi. Shunday qilib, qo'rquv hissi tufayli yuzaga kelgan munosabatlarning madaniy tarkibiy qismi e'tibordan chetda qolishi mumkin emas.

Qo'rquv har qanday jamiyat madaniyatining muhim tarkibiy qismidir. Shu sababli, bu murakkab hodisani oddiy insonlarning ongida qanday konseptualashtirilganligini kuzatish qiziqarli ko'rinadi. Qo'rquv fundamental his-tuyg'ular ro'yxatiga kiritilgan bo'lib, ushbu konsept (P.Ekman, V.Friesen, K. Izard, A. Wierzbicka, A. N. Leontiev, S. Rubinshtein va boshqalar), his-tuyg'ularning universallik, tanib olish, imkoniyat kabi asosiy xususiyatlariga ega⁴.

Fright (qo'rqmoq) - xavf bilan to'g'ridan-to'g'ri to'qnashuv yoki atrof-muhitning keskin noqulay o'zgarishi natijasida qo'rqmaslikdan qo'rquvga o'tish jarayoni sodir bo'ladi: to get the wind up – qo'rqish, qo'rqoqlik qilish, to turn / cut /go adrift –qo'rqib ketish; to make leeway – qo'rqqanidan qotib qolish, Adrenalin's brown! – Qo'rqinchli!; to drop a brown - juda qo'rqib ketish; to show the white feather – qo'rqqanidan chekinmoq⁵.

Tashvish - noaniq xavfli vaziyatlarda yuzaga keladigan va hodisalarning noqulay rivojlanishini kutishda o'zini namoyon qiladigan hissiy holat. "Anxiety" (signal) semasi quyidagi birliklarda amalga oshiriladi: splash / shot - tashvish; to be in deep waters – qayg'urish, tashvishlanish; to see breakers ahead - xavf-xatarni oldindan bilmoq; sweat - ko'p tashvishlanish, sweating neaters - tashvishlanish; sweat grenade- hazillarni jiddiy qabul qiladigan oson hayajonlangan odam; wall of death - odamning asabiy holati.

Xulosa. Keltirilgan misollardan shuni bilamizki, lingvistik madaniyatda hissiy soha markaziy o'rinni egallaydi. Shu munosabat bilan, qo'rquv / fear tushunchalarini ifodalashning assimetriyasini o'rganish zarurati ko'rinadi. Yuqorida aytilganlarning natijasi o'laroq, tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, qo'rquv yuqori ijtimoiy ahamiyatga ega va inson faoliyatiga ta'sir qilish qobiliyati bilan ajralib turadi. Shu sababdan ham tushunchalarni o'rganish zamonaviy tilshunoslik taraqqiyotining muhim yo'nalishlaridan biridir.

REFERENCES

1. Kochkorova, Z. A. Q. (2021). Translation aspects of the verbalizers of the concept of "wedding". *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 989- 994.
2. Kochkorova, Z. A. (2022). THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE VERBALIZERS OF THE CONCEPT OF "WEDDING" IN THE ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, 2(6), 250-253.
3. Abdullayevna, K. N. (2022). Beauty Concept in English and Uzbek Languages. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(6), 232-237.
4. <https://involta.uz/index.php/iv/article/view/374>.
5. <https://www.researchgate.net/publication/338592981> The verbalization of the concept of fear in English and Ukrainian phraseological units

³ <https://involta.uz/index.php/iv/article/view/374>

⁴ <https://involta.uz/index.php/iv/article/view/374>

⁵ <https://involta.uz/index.php/iv/article/view/374>